

Burkhart Miler — Hilebrand: NEMAČKE SUVOZEMNE SNAGE DO POČETKA RATA¹⁾

Nedavno objavljena knjiga nemačkog generala Miler — Hilebranda izazvala je vrlo veliko interesovanje i povoljnu kritiku u Nemačkoj i inostranstvu. I pored toga što pisac nije raspolagao potrebnim originalnim dokumentima, on je na jasan i ubedljiv način izneo tok razvoja nemačke vojske od zaključenja Versajskog ugovora o miru do početka Drugog svetskog rata. Nalazeći se dugo vreme na radu u Organizacijskom odeljenju Generalštaba nemačkih suvozemnih snaga, pisac je imao mogućnosti da najtačnije iznese organizaciju, formaciju, jačinu i naoružanje nemačkih suvozemnih snaga i u tome je, po našem mišljenju, uspeo, te je time popunio jednu osetnu prazninu u izučavanju Drugog svetskog rata. Nažalost, pisac ovom knjigom nije obuhvatio razvoj, organizaciju, formaciju i jačinu i ostala dva vida (vazduhoplovstva i ratne mornarice), te se i danas, deset godina posle završetka Drugog svetskog rata, moraju koristiti nesigurni i neprovereni podaci o jačini nemačke avijacije 1939 godine.

Nasuprot ostalim nemačkim piscima, general Miler — Hilebrand je izneo dosada nepoznate i interesantne podatke iz kojih se može zaključiti da su se Nemci spremali za revanš i novi rat i pre dolaska nacionalsocijalista na vlast. Prema njegovim podacima, Nemci su već 1926 počeli da vrše tajne pripreme za plansko pojačanje vojske na slučaj rata, a 1932 pristupili su izgradnji stalnih utvrđenja u Istočnoj Pruskoj.

Po dolasku Hitlera na vlast (30 januara 1933) u Nemačkoj je nastao novi period, koji se odlikovao ubrzanom obukom rezervista, reaktiviranjem oficira, formiranjem novih velikih jedinica i pro-

izvodnjom velikih količina modernog naoružanja itd. Nemačka je ubrzo postala veliki vojni logor i džinovski ratni arsenal.

Koristeći se neaktivnošću zapadnih velesila, nacisti su ranijim tajnim priprema, bujnim razvojem ratne industrije, dobrom organizacijom i temeljnom vojničkom obukom omladine, od male profesionalne armije (100.000 ljudi, uključenih u 7 pešadiskih i 3 konjičke divizije) počeli da stvaraju veliku nacionalnu armiju (*Wehrmacht*), koja je ujesen 1935 imala ove mirnodopske jedinice: 24 pešadiske, 3 oklopne i 2 konjičke divizije, kao i 1 brdsku i 1 konjičku brigadu. U toku sledećih godina Nemci su brzo formirali nove mirnodopske jedinice ali su, zbog malog broja obučених obveznika, znatno zaostali u pripremanju za stvaranje rezervnih divizija. Oni su 1936 imali ove mirnodopske velike jedinice: 3 štaba armije, 13 štabova korpusa, 36 pešadiskih i 3 oklopne divizije, 1 brdsku i 1 konjičku brigadu.

Analizirajući jačinu i naoružanje nemačke mirnodopske armije ujesen 1938 (Nemačka je u to vreme imala 35 pešadiskih, 4 motorizovane, 4 lake, 5 oklopnih i 3 brdske divizije i 1 konjičku brigadu) i nedovoljne pripreme za formiranje ratnih divizija, možemo doći do zaključka da je Hitler sa relativno malim snagama uspeo da natera zapadne velesile da mu na Minhenskoj konferenciji ustupe Sudetsku oblast. U to vreme je Čehoslovačka imala oko 30, a Francuska oko 100 dobro naoružanih divizija, te Nemci, u jednovremenom ratu protiv zapadnih sila i Čehoslovačke, ne bi mogli postići na bojnopolju onakve uspehe kakve su postigli na Minhenskoj konferenciji.

Proučavajući ove podatke o jačini nemačkih snaga, možemo se složiti sa mišljenjima mnogih nemačkih pisaca koji tvrde da Nemačka 1938 odista nije bila potpuno spremna za rat i da su nemački

¹⁾ Burkhart Müller — Hillebrand »Das Heer bis zum Kriegsbeginn«, E. S. Mittler und Sohn G. M. B. H. Darmstadt, 1954.

generali bili prilično uplašeni avanturističkim poduhvatima Hitlera. Međutim, oni nisu ništa konkretno preduzeli, te su tako bili posredno odgovorni za početak i tok najveće svetske kataklizme u novijoj istoriji.

Sa puno pregleda, tabela i grafikona, pisac je vrlo dobro i jasno izneo organizaciju, formaciju, mobilizacijske pripreme, brojno stanje i naoružanje štabova, jedinica i ustanova operativne vojske i dopunskih jedinica u septembru 1939.

Dok su u ranijim publikacijama mnogi inostrani, pa i nemački vojni pisci, davali vrlo različite i netačne podatke o jačini nemačkih suvozemnih snaga i o broju divizija na dan početka Drugog svetskog rata, autor ovog dela je ubedljivo i dokumentovano izneo sasvim druge podatke. Prema njegovim podacima, Nemci su 1 septembra 1939 imali samo 103 divizije od kojih 86 pešadiskih (35 aktivnih u I, 16 rezervnih u II, 20 rezervnih u III i 14 rezervnih u IV talasu i 1 landversku diviziju), 5 oklopnih, 3 brdske, 4 motorizovane, 4 lake divizije i jednu konjičku brigadu. Pored toga, oni su mobilisali razne jedinice i ustanove Vrhovne komande, grupa armija, armija i korpusa. Ukupno brojno stanje nemačkih suvozemnih snaga iznosilo je oko 3,700.000 ljudi.

Sve pešadijske divizije, sem landverske, bile su sposobne za izvršenje svih borbenih zadataka. Podela peš. divizija na talase nije značila da se po tom redu vršila njihova mobilizacija, već su to bili razni tipovi divizija, jer Nemci nisu imali podjednako obučeno ljudstvo niti dovoljno naoružanja i opreme, naročito minobacača i automobila, da formiraju samo jedan tip divizije.

Nemačka pešadijska divizija I talasa (I tipa), jačine 17.734 čoveka, raspolagala je vrlo jakim naoružanjem, tako da je njena vatrena snaga nadmašivala vatrenu snagu mnogih protivničkih, brojno jačih divizija. Ona je imala u boračkim jedinicama ukupno: 378 lakih i 138 teških mitraljeza, 93 laka 50 mm i 54 srednja minobacača 80 mm, 20 peš. topova 75 mm, 6 peš. topova 150 mm, 75 pt topova 37 mm, 36 haubica 105 mm, 12 haubica 150 mm, 12 pa mitraljeza 20 mm i 3 oklopna automobila. Kao što se vidi, divizija je bila obilato snabdevena automatskim naoružanjem, pt topovima i minobacačima. Neke pešadijske divizije sadašnjih armija imaju

slabiju vatrenu moć i udarnu snagu nego nemačka divizija iz 1939 godine.

Pošto su razni pisci, verovatno usled nedostataka podataka, iznosili protivrečne podatke o sastavu nemačke peš. divizije I talasa, iznećemo detaljnije njen sastav: štab divizije, tri pešadijska puka (svaki puk je imao: 3 bataljona, bateriju peš. topova, konjički vod, pt bateriju od 12 topova 37 mm) i pukovsku komoru. Bataljon je imao: 3 streljačke i 1 mitraljesku četu sa 8 teških mitraljeza i 6 srednjih minobacača, izviđački divizion (eskadron konjice, eskadron biciklista i teški eskadron), artiljerijski puk (3 laka divizionna haubica 105 mm i 1 teški divizion haubica 150 mm), pt divizion (3 baterije po 12 pt topova 37 mm i 1 pa četa od 12 mitraljeza 20 mm), pionirski bataljon (2 obične i 1 motorizovana pionirska četa, mostova kolona i komora), bataljon za vezu (radio-četa, telefonska četa i komora), dopunski bataljon (od 3 čete), transportne jedinice (štab pozadine, 8 motorizovanih snabdevačkih kolona ukupnog kapaciteta 30 t, 1 motorizovana kolona za benzin od 25 m³ i motorizovana radionica), intendantske jedinice (mot. pekarska četa, mot. mearsarski vod i intendantura), sanitetske jedinice (1 obična i 1 mot. san. četa, 1 mot. poljska bolnica i 2 voda san. automobila), veterinarska četa, mot. poljska žandarmarija i mot. vojna pošta.

Divizije II i IV talasa bile su slične divizijama I talasa, ali su imale slabije jezgro kadrovske ljudstva (6—9%), manje brojno stanje (oko 15.000 ljudi), manji broj motornih vozila, a uopšte nisu imale minobacače i pa mitraljeze.

Divizije III talasa nisu imale kadrovske ljudstva i bile su popunjene obveznicima starijih godišta. One su bile namenjene prvenstveno za odbranu stalnih utvrđenja, te su imale veliki broj lakih mitraljeza (559), a komora im je bila većinom sa konjskom vučom, a delom i motorizovana.

Prve nemačke oklopne divizije formirane su 1935 godine. Iako su imale sličan formacijski sastav kao i francuske oklopne divizije, one su 1939 imale dvostruko veći broj tenkova (324:156) i 101 oklopni automobil, te su predstavljale veliku udarnu snagu kojoj nisu bile dorasle divizije protivnika. Sastav oklopne divizije bio je sledeći: štab divizije, štab oklopne brigade, 2 oklopna puka po 2 bataljona, štab stre-

ljačke brigade, streljački puk od 2 bataljona, mot. pešadije, bataljon motociklista, izviđački bataljon, pt divizion, artiljerijski puk od 2 diviziona, pionirski bataljon, bataljon za vezu, potrebne transportne, intendantske i sanitetske jedinice i ustanove, poljska žandarmerija i vojna pošta.

Lake divizije formirane su tek 1938. One su bile potpuno motorizovane i namenjene prvenstveno za strategisko izviđanje i eksploataciju bitke. One su imale 11.000 ljudi, 86 tenkova i 70—131 oklopni automobil. Posle rata u Poljskoj Nemci su ih rasformirali i od njih formirali nove oklopne divizije. Pošto su ove divizije bile kratkog veka i nisu potpuno opravdale svoje postojanje, to se neće izneti njihov formacijski sastav.

Motorizovane divizije su formirane 1937, a imale su sličan sastav kao i peš. div. I talasa, ali im je brojno stanje bilo nešto manje (16.445), a naoružanje slabije.

Na osnovu ranijih podataka nije se moglo tačno utvrditi da li su Nemci 1939 imali brdske ili planinske divizije. Proučavajući sastav, opremu i naoružanje, a naročito transportna sredstva ovih divizija, može se sada utvrditi da su to bile brdske divizije, iako su se u njihovom sastavu nalazili i obveznici alpinisti iz Tirola, Salcburga i Bavorske. Ove su divizije formirane 1938. Brdska divizija od 2 puka imala je 17.188 ljudi i ovakav sastav: štab divizije, 2 lovačka puka po 3 bataljona, izviđački bataljon (četa konja-

nika i četa velosipedista), artiljerijski puk (2 diviziona brdske i 1 divizion motorizovane artiljerije), mot. pt divizion, mot. pionirski bataljon, delimično mot. bataljon za vezu, transportne jedinice (delimično motorizovane, a ostatak sa konjskom vučom i nosačke jedinice), delimično mot. intendantske i sanitetske jedinice, poljsku žandarmeriju i vojnu poštu.

*

I pored toga što je pisac uložio puno truda da što bolje i objektivnije obradi ovu knjigu, u njoj se osećaju izvesni nedostaci:

1) Nema nikakvih podataka o jačini i sastavu nemačkih korpusa, armija i grupa armija na dan 1 septembra 1939.

2) Podaci o nedostacima municije na strani 128 nisu dokumentovani, te čitalac mora posumnjati da su Nemci sa tako velikim nedostacima (nedostajalo je za četiri meseca rata: pištoljske municije 70%, pešadijske municije 60%, municije za pa top 20 mm 70%, municije za lake 88%, a za teške minobacače 90% itd.) smeli da otpočnu Drugi svetski rat.

I pored iznetih nedostataka, ova je knjiga najpotpunija i najbolja slika nemačkih suvozemnih snaga 1 septembra 1939, te se može preporučiti svima onima koji se bave proučavanjem nemačke vojske na početku Drugog svetskog rata.

M. P. M.

Potpukovnik M. Folvel: RATNI PRINCIPI I DONOŠENJE ODLUKA U RATU¹⁾

Pisac ovog članka, koji je instruktor za pešadiju na američkoj Komandnoj i Generalštabnoj školi, ističe da je osnovni cilj ovih škola da se slušaoci — budući komandanti i štabni oficiri, što bolje izvežbaju u rešavanju taktičko-operativnih zadataka. On napominje da se u ovom nastojanju uspeva postavljanjem osnovnog zadatka i razvijanjem analize uticajnih faktora na dotičnu situaciju. Međutim, ima slušalaca, kao i oficira stalnog sastava, koji ipak donose pogrešne odluke. Ovome su različiti uzroci — mentalni, psi-

hološki, materijalni i drugi. Najčešće se greši u pravilnom shvatanju zadatka i pravilnoj oceni uticajnih faktora, a ima grešaka i u logici mišljenja.

Dovoljno poznavanje uticajnih faktora u jednoj ratnoj situaciji, nastavlja pisac, zahteva čitav niz godina studioznog proučavanja vojnih problema i praktičnog vežbanja u rešavanju zadataka. Ma koliko znanja davale američke škole, one nikada ne mogu zameniti individualan rad. Komandantska procena situacije pretstavlja vrhunac napora, a čovek je po svojoj prirodi sklon da podleže tradicijama, navikama i raznim drugim sklonostima, koje ga navode da često usvaja samo naizgled najbolja rešenja. Obično se dešava da se i ono malo rezonovanja, koje slušalac na-

¹⁾ The Principles of War and The Solution of Military Problems by Lt. Colonel Marshall L. Fallwell, *Military Review*, maj 1955.

piše u proceni, često odnosi na pravdanje već unapred donete odluke ili na iznalaženje pravilskih odredaba na kojima bi se mogla zasnovati takva odluka. Ako se ne uspe u pronalaženju potrebnih pravilskih odredaba, onda se ide još dalje, pa se takve odredbe izmišljaju iz »sopstvenog iskustva« i na njima temelji doneta odluka. Za podršku ovako donetih odluka, ističe dalje pisac, često se vrši pozivanje i na mnogobrojne misli, izreke i poznate aforizme od najstarijih vremena. Tako dolazimo do *principa ratne veštine*.

Otkako je ratvodstvo postalo nauka, tj. otkako je uočeno da se fenomen rata potčinjava izvesnim zakonima uzroka i posledica, čovek je u mogućnosti da određuje opštu vezu koja postoji između tih uzroka i posledica, iako ne sa onolikom preciznošću kao u egzaktnim naukama. Pa, pošto su ovakvi rezultati u ostalim naukama nazvani zakonima — principima, to nema razloga da se i u vojnoj nauci ne zovu tako, iako njihova bukvalna primena nikad nije dovoljna za uspeh. Naprotiv, u istoriji su mnogi poznati komandanti kruzom primenom ovakvih principa gubili bitke i ratove, iako su drugi, nekada, u svojim uslovima, postizavali njihovom primenom sjajne uspehe.

Ovakvi rezultati u primeni ratnih principa stvorili su, po mišljenju pisca, u istoriji dve škole. Po jednoj, Napoleon i Aleksandar imaju za svoje uspehe na bojniom polju da zahvale samo svom geniju i intuiciji koja im je u datoj situaciji govorila šta treba da rade. Prema tome, tu se nikada nije radilo o primeni nekih ustaljenih ratnih principa, jer se ratna veština ne može i nikada neće moći uokviriti u neke opštevažeće zakone jedne egzaktne nauke. Najizrazitiji pretstavnik ove škole bio je francuski maršal Moris de Saks, koji je tvrdio da je ratna veština toliko pokrivena mrakom i neizvesnošću, da se za njenu primenu ne mogu dati nikakva sigurna pravila.

Pisac dalje govori o Fulerovom delu *Osnovi nauke o ratu (Foundations of the Science of War)* iz kojeg navodi sledeći citat uzet od starog ruskog pisca Dragomirova: »Pre svega, treba imati u vidu da su nauka i teorija dve različite stvari, jer svaka veština može i mora imati svoju teoriju, ali bi bilo lakomisleno ovu zvati naukom... Danas se niko živi ne bi mogao usuditi da tvrdi da postoji nauka o ratu. Takvo bi tvrđenje bilo isto toliko apsurdno kao i tvrđenje da postoji nauka o pesništvu, slikarstvu ili muzici«.

Na drugoj strani nalaze se Klauzevic, Žomini i mnogi drugi moderniji pisci, koji smatraju da ipak postoje izvesni principi ratne veštine i da se oni mogu naučno otkriti iz ratnih primera. Kao pretstavnika ove škole pisac naročito citira Žominija, po kome su ovi principi u svojoj suštini nepromenljivi i ne zavise ni od vremena, ni od mesta, pa čak ni od vrste upotrebljenog naoružanja. U istom smislu pisac citira i poznate Napoleonove reči, upućene maršalima, o potrebi proučavanja ratnih pohoda Aleksandra Velikog, Hanibala, Cezara, Gustava Adolfa, Tirena, Evgenija Savojskog i Fridriha Velikog, kao i o potrebi da se ugledaju na njih, »jer je to jedini način da se dokuči tajna ratne veštine«.

Broj ratnih principa, po mišljenju pisca, do kojih su došli pojedini vojni pisci, veoma je različit. Tako su Kinezi još po Sun Cu Vuu imali 13, dok je Napoleon priznavao oko 115 maksima. Klauzevic je, izgleda, bio za 3, 7 ili više principa, u zavisnosti od toga kako ko protumači neke njegove reči. Foš je pomenuo četiri, ali je rečenicu završio onim famoznim »itd.«. Fuler je 1909 u svojim delima pominjao samo 6 principa, ali je docnije ovaj broj popeo na 8, pa zatim na 11, da bi ga konačno sveo na 9.

Ako bi se po ovom pitanju napravila analiza po nacijama, onda bi se, ističe pisac, došlo do ovakvog pregleda:

Broj ratnih principa po državama

SAD (9)	V. Britanija (10)	Francuska (3)	SSSR (10)
— Cilj	— Izbor i održavanje istog cilja	—	— Nastupanje i konsolidovanje
— Prostota	—	—	—
— Jedinstvo komandovanja	— Sadejstvo	—	— Sadejstvo
— Ofanziva	— Ofanzivna dejstva	—	— Ofanziva
— Manevar	— Elastičnost	— Sloboda akcije	— Manevar i inicijativa
— Masa (koncentracija snaga)	— Koncentracija snaga	— Koncentracija napora	— Koncentracija
— Ekonomija napora	— Ekonomija napora	—	— Ekonomija snaga
— Iznenađenje	— Iznenađenje	— Iznenađenje	— Iznenađenje i obmanjivanje
Sigurnost	— Sigurnost	—	— Potrebne rezerve
—	— Održavanje morala	—	— Moral
—	— Administracija (snabdevanje)	—	—
—	—	—	— Uništenje

Na razliku u broju usvojenih ratnih principa kod pojedinih nacija ne treba gledati, napominje pisac, kao na razlike dotične vojne doktrine ili vojne organizacije. Niko ne može reći da će, naprimer britanski planovi biti komplikovaniji zato što Britanci ne pominju princip prostote. Isto važi i za francusku taktiku, koja sigurno nije defektna iako priznaje samo 3 principa, dok ih američka ima 9, a britanska 10. Međutim, tačno je da su sve koncepcije, izražene u svim pomenutim principima, usvojene u svim armijama, ali samo sa različitim načinom tumačenja i različitim stepenom pridavanja važnosti.

Američka lista priznatih principa je produkt dvadesetog veka, jer ih Ratna služba iz 1904, kaže pisac, nije uopšte priznavala kao principe. Međutim, Ratna služba iz 1921 prviput počinje da ukazuje na ratne principe, dok ih tek ona iz 1949 citira i posebno analizira. Pa ipak, iako ovi principi nisu ranije bili zvanično priznani, oni su ipak proučavani. Slično je stanje bilo i sa britanskim pravilima. Principi iz 1911 ostali su neizmjenjeni sve do posle Drugog svetskog rata kada su, izgleda, na inicijativu feldmaršala Montgomerija, zvanično usvojena još dva —

održanje morala i administracija (snabdevanje).

U američkoj vojsci, ističe pisac, na ratne principe se gleda kao na osnovne istine, primenljive u svim situacijama, ali ne kruto, već razborito i saobrazno situaciji, jer se samo tako može doći do uspeha. Pri ovome se uočavaju i izvesne naizgled suprotnosti između pojedinih principa, kao, naprimer, između *koncentracije snaga* i *sigurnosti*, itd. Međutim, osnovno je da se na ratne principe ne može nikada gledati kao na zakone sigurnih uzroka i posledica. Njihova interpretacija mora biti promenljiva, u zavisnosti od situacije i, besumnje, takva ima da ostane i ubuduće.

U svom daljem izlaganju pisac nam izvodno citira pojedine odredbe iz američke Ratne službe, koje se odnose na važnost i primenu ratnih principa, i o svakom daje svoj kratak komentar:

Princip izbora cilja. — Prema američkoj Ratnoj službi (*Field Manual 100—5, Field Service Regulations, Operations*), *krajnji cilj svih vojnih operacija jeste uništenje neprijateljske žive sile. Izbor posrednih — pomoćnih ciljeva, čije dostignuće najsigurnije i najbrže doprinosi dostignuću krajnjeg cilja, mora biti*

zasnovan na potpunom poznavanju neprijatelja i situacije na dotičnom vojištu.

Pod izrazom *cilj* pisac razlikuje dva pojma. Prvi je cilj u najširem smislu, isti za sve operacije. U ofanzivi, on se izražava obično dostizanjem pojedinih zemljišnih linija ili uništavanjem određenih neprijateljskih snaga. U defanzivi, obično se radi o odbrani izvesnih terenskih prostora ili, jednostavno, o održanju sopstvenih snaga.

Drugi smisao ovog pojma jeste čisto taktički koji se najčešće izražava objektima koje treba dostići. Međutim, vrlo je važno istaći da je *princip izbora cilja* jedini koji u potpunosti zavisi od nas, jer ga mi i određujemo. Pogrešno postavljen cilj neminovno vodi rasipanju snaga, ako ne i potpunom neuspehu. Stoga se pri određivanju cilja mora upotrebiti maksimum napora, znanja i logike. Naravno, odgovornost je utoliko veća ukoliko se radi o višem hijerarhijskom stupnju. No, ona nije beznačajna ni kada cilj odredi viša komanda, jer će skoro uvek biti potrebno da se pravilno odrede međuciljevi ili *bliži zadaci*, kako se to obično kaže. Jasno je da pomoćni ciljevi moraju biti dostižni u određenom roku i prostoru, kako bi se njihovim dostignućem neprijatelj prisilio na povlačenje ili rizik da mu snage budu opkoljene i uništene.

U daljoj analizi pisac ističe napor u izgrađivanju starešina koje će se pri proceni situacije moći što više oslanjati na svoju vlastitu logiku, a ne na neka ustaljena pravila dejstva. Najveća opasnost od principa je u tome što ih nedovoljno iskusni mogu da usvoje za neka nepromenljiva pravila, kao što je slučaj sa poznatom parolom — »pronaći i uništiti glavne snage neprijatelja«. U krutoj primeni ovog načela leži velikim delom uzrok mnogobrojnih besciljnih gubitaka u Prvom svetskom ratu.

Princip ofanzive. — *Princip ofanzivnog dejstva omogućava komandovanju da zadrži slobodu akcije i nametne neprijatelju svoju volju. Pravilan izbor vremena i mesta napada predstavlja prvi uslov uspeha. Defanzivno držanje je izraz nužde i treba uvek da bude privremeno, jer se samo ofanzivnim dejstvima neprijatelj može uništiti.*

Ovaj princip, kaže pisac, često navodi komandante na pogrešnu taktiku stalnih napada. Ovde pisac citira Foša koji je govorio da ofanzivna doktrina često vodi

slepoj i brutalnoj taktici, a ova opet sterilnoj i besciljnoj strategiji. Na taj način, jedan u osnovi zdrav princip, može se u praksi pretvoriti u pogrešno pravilo jer ljudi, po svojoj prirodi, rado traže ta »nepromenljiva« i »pouzdana« pravila i naročito uživaju u ubeđenju da su ih otkrili. U ovom smislu Fuller je oštro kritikovao Hega, glavnog komandanta britanskih snaga na Zapadnom frontu u Prvom svetskom ratu, koji, kaže, nije ništa bio naučio iz istorije. Zato je i mogao 28 juna 1917 da tvrdi da će intenzivnim napadima Nemačka biti kroz 6 meseci na kraju svojih izvora u ljudstvu, ne pitajući se šta bi za to vreme ostalo od savezničkog ljudstva.

Princip mase. — *Koncentracija nadmoćnih snaga na kopnu, moru, i u vazduhu, na rešavajućem mestu i u željenom momentu, i njihova upotreba na odlučujućem pravcu, predstavljaju osnovne uslove za pobjedu.*

Princip koncentracije nadmoćnih snaga priznat je od većine svetskih sila. On je doveo do rađanja mnogobrojnih parola, od kojih nisu baš sve mnogo pametne, kao: »Bog je na strani više bataljona«, ili »Vatra ubija«, itd. Stoga se i ovaj princip mora primenjivati oprezno, inače može dovesti do onih besciljnih kasapnica iz Prvog svetskog rata. Mada je brojna nadmoćnost često poželjna, postoje i drugi faktori koji su isto tako važni ili čak i važniji za dobijanje nadmoćnosti, kao što su tenkovi, artiljerija, vazduhoplovstvo, stepen obučenosti i moral trupa, da ne idemo dalje, napominje pisac, očevidno misleći i na upotrebu atomskog oružja.

Princip ekonomije snaga. — *Ovaj je princip srž principa koncentracije snaga. Jer, da bi se na izabranom pravcu postigla željena nadmoćnost, na ostalim se pravcima mora sprovesti ekonomija snaga.*

Iako je ovaj princip široko usvojen u svim vojskama, njegovo je tumačenje došta različito. Jedan je uticajni pisac ovaj princip uzdigao do »zakona rata«. U britanskoj i kanadskoj vojsci ovaj je princip usvojen više u duhu shvatanja iz XIX veka o korišćenju svih raspoloživih izvora, dok je njegov smisao u XX veku više u »ekonomisanju i čuvanju žive sile«. U američkoj vojsci, ističe pisac, i na ovaj se princip obraća osoba pažnja. Svaki napad mora imati pravac glavnog i pravac pomoćnog udara, pa se prema njima vrši i podela snaga. Sve preostale snage upo-

trebljavaju se za ojačanje snaga prvenstveno na glavnom pravcu, a drugo je pitanje gde će se i na koji način ove snage stvoriti.

Princip jedinstva komandovanja. — *Jedinstvom komandovanja postiže se objedinjavanje napora svih raspoloživih snaga za postignuće postavljene cilja.*

Pisac naročito ukazuje na jedinstvo komandovanja koje mora da postoji, naprimjer, između jednog pešadiskog puka i njegove artiljerije za podršku ili između armije i njenog taktičkog vazduhoplovstva. Naravno, ovde se može reći da potrebno jedinstvo ostvaruje u prvom slučaju komanda divizije, a u drugom komanda fronta ili grupe armija.

Koliko je važno jedinstvo komandovanja i ostvareno sadejstvo, naglašava pisac, najbolje se vidi iz istorije ratova koja je puna primera neuspeha kad god ono nije bilo ostvareno. Ovo je pitanje naročito delikatno kada je reč o međusavezničkoj saradnji, kao što je bio slučaj do dolaska Foša 1918 godine, ili između britanskih snaga i američkog vazduhoplovstva u prošlom ratu, ili između interesnih sfera na Pacifiku i Dalekom Istoku. Mnogobrojni su uzroci koji dovode do disharmonije savezničkih dejstava, među kojima u prvom redu treba pomenuti: nacionalne ciljeve i posebne interese, razlike u shvatanjima, običajima, jeziku itd., itd. Stoga, ističe pisac, kada je reč o teškoćama savezničke saradnje, treba uvek prvo poći od samog sebe kao člana dotičnog saveza.

Princip manevra. — *Manevar, sam za sebe, ne može doneti odlučujuće rezultate ali, pravilno izveden, u vezi sa primenom ostalih principa, naročito napada, koncentracije, ekonomije snaga i iznenađenja, može dovesti do odlučujućih rezultata.*

Primenom ovog principa očigledno se postiže i potrebna nadmoćnost snaga. Pod ovim principom ne treba podrazumevati samo ono uobičajeno brzo pregruipisanje trupa i vatrenih sredstava, već i elastičnost u primeni metoda. U svakom slučaju, svaki manevr mora biti realno proračunat i blagovremeno izveden.

Princip iznenađenja. — *Iznenađenju se mora težiti za sve vreme akcije i na sve moguće načine. Iznenađenje se ostvaruje preduzimanjem mera koje obmanjuju neprijatelja, promenom borbenih postupaka, brzinom izvršenja i silinom u-*

dara, kao i korišćenjem teško prohodnog zemljišta.

Iznenađenjem se takođe postiže borbeni nadmoćnost i to na najbrži način. Stoga se u svakoj situaciji moraju pronalaziti posebna sredstva i postupci koji će uz preduzimanje potrebnih mera dovesti do što potpunijeg iznenađenja neprijatelja.

Princip prostote. — *Svi planovi treba da budu što je moguće prostiji. Na ovome se mora uvek nastojati, jer su planovi čak i za najprostije operacije teški za izvođenje.*

Princip jednostavnosti pisac tumači u dva smisla: prvo, u pogledu jednostavnosti samih operacija i drugo, u pogledu prostote njihovih planova, pa makar se radilo i o složenijim operacijama. Ovo se najlepše vidi, ističe pisac, iz direktive koju je Ajzenhauer dobio za invaziju Evrope, a koja je glasila: »Izvršite desant na Evropski kontinent i, u sadejstvu sa snagama ostalih ujedinjenih nacija, preduzmite operacije sa ciljem zauzeća srca Nemačke i uništenja njene žive sile«. Dakle, direktiva je zaista kratka, jasna i jednostavna! Ali se ne može poverovati da je operacija desanta u Evropu bila tako jednostavna. Zato se i postavlja zahtev da i operacije budu što jednostavnije, jer u ratu uspevaju samo proste stvari.

Princip sigurnosti. — *Potpuna sigurnost od iznenađenja zahteva: pravilnu procenu situacije u pogledu neprijateljevih mogućnosti, stalno izviđanje neprijatelja, preduzimanje mera obezbeđenja i gotovost trupa za akciju.*

I ovaj je princip, sam za sebe ili u zajednici sa ostalim principima, priznat od svih modernih armija. On se može sprovesti u aktivnom i pasivnom smislu. Aktivna primena ovog principa osigurava trajnu inicijativu, predviđa i odbija neprijateljeve protivnapade, preduzima izvođenje pomoćnih napada, službu efikasnog izviđanja i pravilnu upotrebu rezervi. Pasivna primena, međutim, predviđa mere sprečavanja neprijatelju da sazna naše stanje, naše namere i pripreme, a u slučaju njegovog napada, da posledice svode na što manju meru. U svakom slučaju, treba imati u vidu da su »smele akcije bitni uslov uspeha u ratu«.

U svom zaključku pisac naglašava da su ratni principi razvijeni kroz instinktivno ljudsko nastojanje da se pronađu sigurna pravila i uputstva za akciju u ratu. Ovih devet principa, zvanično priznatih u

američkoj vojsci, predstavljaju osnovu američke vojne doktrine*). S druge strane, analiza pokazuje da su, kako njihov broj tako i način primene, podložni većitim promenama i upotpunjavanju.

Stalna želja i nastojanje da se greške pri donošenju odluka svedu na minimum, završava pisac, vode ka što iscrpnijoj i pravilnijoj proceni situacije pre donoše-

nja odluke, jer se samo pravilnom procenom svih uticajnih faktora može doći do pravilnog odnosa između uzroka i posledica. Dok u drugim naukama ovi odnosi zaista odražavaju zakone ili principe, u vojnoj veštini oni predstavljaju doktrinu, koja je podložna stalnim promenama i usavršavanjima.

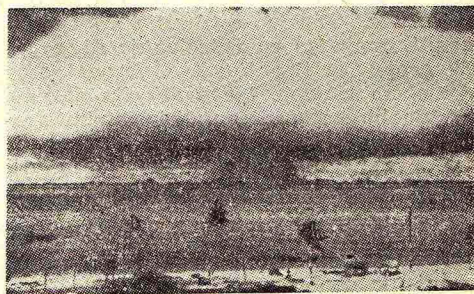
M. P.

Kapetan b. b. Kemar: ATOMSKA PRETNJA U POMORSTVU

Pisac članka pod gornjim naslovom¹⁾ postavio je sebi za cilj da svestrano ispita atomsku opasnost u oblasti pomorstva. Zbog toga je posle dužeg uvoda u kome je izneo opšte podatke o atomskoj bombi A i H, njihovoj konstrukciji i dejstvu, prešao na dejstvo atomske bombe na brodove, da bi na osnovu toga izveo sve ostale svoje zaključke. Podatke o ovom dejstvu uzeo je iz rezultata dva opita eksplozije atomske bombe na Bikinima u julu 1946. Iako su ovi rezultati interesantni, iznećemo ih samo u osnovnim crtama, zbog nedostatka prostora. Uostalom, pretpostavljamo da su oni mnogima već poznati.

Pri prvom opitu, atomska je bomba eksplodirala u vazduhu na visini od 400 m, nad 77 brodova, delom iz raznih ratnih klasa, a delom trgovačkih — razne tonaže. Pri ovom je opitu utvrđeno da bi, usled udarnog dejstva atomske bombe, svaki laki brod koji bi se nalazio u rejonu od 600 m od tačke eksplozije (ne od nulte tačke) bio uništen, dok se za teški brod rejon uništenja smanjuje na 400 m. Brodovi u rejonu od 600 do 1.000 m zadobili bi takva oštećenja da bi bili nesposobni za dalju borbu, a u rejonu od 1.000 do 1.600 m oštećenja bi bila slabija, dok bi na još većoj daljini bila neznatna. Toplotno dejstvo u rejonu izvan 800 m nije imalo ozbiljne posledice, jer čak ni municija, koja je na mostovima bila na-

ročito izložena, nije eksplodirala. Radioaktivno dejstvo, pak, iščezlo je posle nekoliko dana — a kod nekih brodova i posle nekoliko sati.

Sl. 1 — Podvodna bomba A: ubrzo posle eksplozije primećuje se cilindrični snop od 700 m prečnika i pečurka

Pri drugom opitu, atomska je bomba eksplodirala pod vodom (tempirana na dubinu između 10 i 30 m). Broj brodova je bio smanjen za onih 5 potopljenih pri prvom opitu. Usled udarnog dejstva potopljen je odmah bojni brod Arkansas (udaljen 350 m) i 3 zaronjene podmornice (udaljene nešto ispod 1.000 m); nosač aviona *Saratoga* (udaljen 500 m) tako je teško oštećen da je potonuo posle 7 sati, a bojni brod *Nagato* (udaljen 850 m) od zadobivenih oštećenja potonuo je 5 dana po eksploziji. Toplotno dejstvo se moglo potpuno zanemariti, dok su usled radioaktivnog dejstva, voda a s njome i brodovi, usled prvog i ostalih pljusкова kiša, bili jako zagađeni i tek je 5-og dana morska površina proglašena za čistu.

Na osnovu rezultata ovih opita, pisac je pokušao da odgovori na niz ovakvih

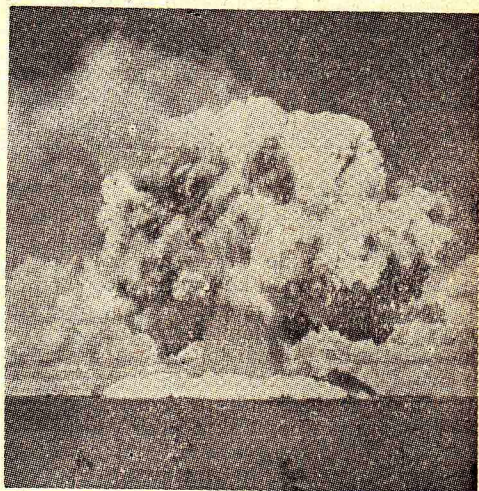
*) Prema napomeni američke redakcije, ovaj je članak bio spremljen za štampu pre 27 septembra 1954, kada je izašla nova Ratna služba (*Field Manual 100-5, Field Service Regulations, Operations*).

¹⁾ La menace atomique dans le domaine maritime, par le Capitaine de Vaisseau Quemard, *La Revue Maritime*, maj 1955.

pitanja: kakav treba da bude brod budućnosti, kakve konstrukcije i kako naoružan, da bi bio što sposobniji za borbu u atomskom ratu; kako organizovati njegovu sigurnost; koje odbranbene manevre treba brod da preduzme u momentu napada atomskom bombom; kako da plove sastavi ratnih brodova i konvoji; kakve treba da budu pomorske baze i luke budućnosti; najzad, o problemu amfibiskih operacija.

Posle kritike stava K. Ružerona, koji za budućnost priznaje vrednost samo avionu i podmornici, pisac nabroja glavne klase brodova za koje veruje da će i dalje postojati u sastavu modernih flota. I on osuđuje bojni brod na propast, jer je mišljenja da taj u atomsko doba nema više nikakvog opravdanja za opstanak. Krstarice će i dalje postojati, samo drugačije naoružane. Glavna artiljerija će se zameniti rampama za izbacivanje dirigovanih projektila tipa *Regulus*, verovatno sa atomskom glavom. PA artiljerija dalekog dejstva biće zamenjena dirigovanim projektilima *zemlja-vazduh*, poboljšanog tipa Terrier. Međutim, ukoliko sadašnji kalibar glavne artiljerije krstarica bude osposobljen i za atomske granate, verovatno je da će na njima ostati 1—2 topa. Ove će izmene verovatno dovesti i do smanjenja deplasmana krstarica. Podmornice, sa poboljšanim pogonskim uređajem, bilo nuklearnim (*Nautilus*) ili sa *Walter* turbinom (*Explorer*), imaće veliku autonomiju, podvodnu brzinu 25—30 čv, a pored klasičnog naoružanja, biće opremljene i uređajima za izbacivanje projektila *Regulus*. Eskortni brodovi i dalje će ostati za borbu protiv podmornica, a s obzirom na brzine podmornica, biće im dovoljna brzina od 35 čv. Najbolje rešenje za protivpodmorničku borbu, po mišljenju pisca, jeste udarna grupa »eskortni brod-helikopter« ili »helikopter-helikopter«, od kojih jedan pronalazi, a drugi napada i uništava podmornice. Nosači aviona će takođe zadržati svoj značaj i u atomskom ratu. Za vlastitu odbranu treba da imaju veći broj lovaca — presretača, naoružanih raketama *vazduh-vazduh* tipa *Sparrow*, a isto tako i veliki broj uređaja za izbacivanje dirigovanih projektila *zemlja-vazduh*. Pisac veruje da će kroz nekoliko godina nosači aviona biti za protivpodmorničku odbranu naoružani helikopterima, a za napad, lovcima-bombarderima velikog akcionog radijusa, koji će nositi

samo jednu atomsku bombu ispod 1 tone težine; i najzad, za PA odbranu, biće snabdeveni brojnim lovcima — presretačima. I jedni i drugi avioni biće sa vertikalnim poletanjem i sletanjem.

Sl. 2 — Podvodna bomba A, u trenutku ponovnog pada

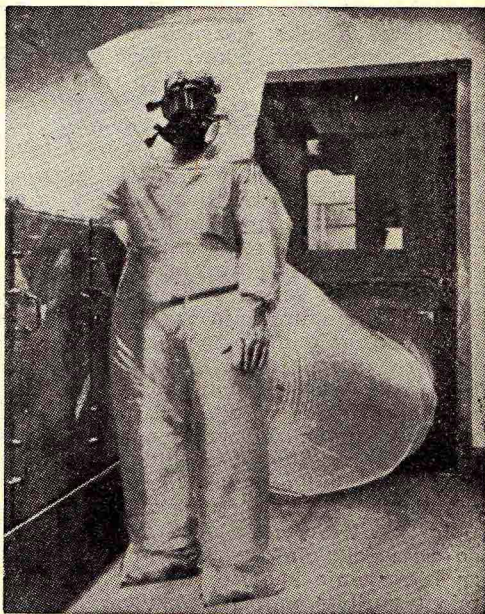
Dalje pisac navodi kakvih kvaliteta treba da bude brod sutrašnjice: jače konstrukcije, nadgradnje što manje, što otpornije, zaobljenih oblika da bi se smanjio udarni efekat i olakšala dekontaminacija; broj pregrada jako povećan, bokovi brodova bez prozora, brodska konstrukcija što više električno varena, svi brodski uređaji napravljeni od vatrostalnog materijala; komandna mesta, kule oružja itd., da budu hermetički zatvoreni da bi bili sigurni protiv toplotnog a naročito radioaktivnog dejstva, unutrašnjost broda kao i komandna mesta stalno pod jednim malim prekotlakom,*) antene radara i radiouređaja lako zamenljive, ili još bolje da budu periskopske da se mogu lako uvlačiti i izvlačiti; pogonski strojevi vrlo snažni i sa velikom autonomijom, a da je kolektivna i individualna zaštita protiv atomskog dejstva odlično organizovana. U toku opita sa H bombom 23. VII. 1954 vodeni stub se podigao do visine od

*) Prekotlak — unutrašnji pritisak vazduha u brodu.

45.000 m, a usled vetra je 10 američkih ratnih brodova bilo obasuto atomskom kišom; međutim, dekontaminacija brodova sprovedena je vrlo brzo i uspešno intenzivnim škropljenjem brodova morskom vodom. Pisac dalje navodi koje sve mere treba preduzeti na brodu u slučaju »atomske uzbunke«.

Po pitanju odbrane (manevra) broda od atomske opasnosti, pisac razmatra pojedinačan brod i više njih — sastav ratnih ili konvoj trgovačkih brodova za neposrednim osiguranjem. Kao prirodnu odbranu broda pisac smatra njegovu pokretljivost. Da bi što bolje izbegao dejstvo atomske eksplozije u vazduhu, brod će na moru ovako manevrisati: ako je eksplozija u privetrini broda, voziće poprečno pravcu vetra, a ako je eksplozija u zavetrini broda, voziće uz vetar. U slučaju eksplozije pod vodom brod treba da beži u protivkursu u odnosu na tačku eksplozije da bi na taj način izbegao što je moguće duže kontakt sa prstenom magle i udarnim talasima. Ako je brod na sidrištu, treba da bude što pre spreman za vožnju. Više brodova treba da voze u rasturenom stroju — na što većem otstojanju jedan od drugoga. Za konvoje se postavlja vrlo ozbiljno pitanje: kako ih formirati? Da li s obzirom na atomski ili podmornički rizik? Da bi se smanjio atomski rizik, treba udaljenost među brodovima što više povećati, ali se time povećava i podmornički rizik, s obzirom na ograničeni domet uređaja za otkrivanje podmornica na eskortnim brodovima, odnosno, treba znatno povećati broj eskortnih brodova. Tako, u pogledu potrebnog broja eskortnih brodova za jedan konvoj od 24 broda, pisac daje sledeće podatke: kod konvoja tipa iz 1944, osiguranog protiv sporih podmornica, razdaljina između brodova treba da bude 1.000 m, a u njemu da budu 4 eskortna broda; kod konvoja osiguranog protiv brzih podmornica, razdaljina između brodova 1.000 m. — 8 eskortnih brodova; kod osiguranog protiv A bombe i brzih podmornica, razdaljina između brodova 2.000 m — 16 eskortnih brodova; kod osiguranog protiv H bombe i brzih podmornica, razdaljina između brodova 18.000 m — 144 eskortna broda. Jasno je, kao što kaže pisac, da će se samo za naročito dragocene konvoje moći dati zadovoljavajuće osiguranje protiv A bombe i brzih podmornica. Osiguranje protiv H bombe, a ujedno i pro-

tiv brzih podmornica, neće se moći ostvariti. Međutim, to ne znači da treba napustiti sistem konvoja i vratiti se, naprimer, na sistem patroliranih ruta, jer zasada, a i u doglednoj budućnosti, ipak preovlađuje podmornička opasnost, te ne treba ništa svesno žrtvovati da bi se eventualno smanjila atomska opasnost. Sem toga, mala je verovatnoća da u istim morskim rejonima postoji podmornička i atomska opasnost. Detaljnim proučavanjem pojedinih rejona moći će se donekle odrediti vrsta opasnosti, te će konvoj ipak imati vremena da iz protivpodmorničke formacije pređe u protivatomsku i obratno. Pri ovome svakako treba voditi računa i o PA odbrani konvoja od klasičnih vazdušnih napada.

Sl. 3 — Model kombinezona za zaštitu ljudstva protiv atomskih zračenja

Dalje pisac govori o značaju i važnosti pomorskih baza i luka i navodi razloge zbog kojih će one biti ciljevi atomskog napada; zbog toga što su nepokretne, zbog njihove velike strategijske važnosti i velike povredljivosti usled preterane koncentracije raznih delatnosti. Pri atomskom napadu na pomorsku bazu

i luku, maksimum učinka bi se postigao sa dve atomske bombe: jedne eksplozijom u vazduhu, a druge pod vodom. Da bi se poboljšala efikasnost pomorskih baza i luka, pisac navodi da je potrebno: razdeliti njihove glavne delatnosti, zaštititi izvesne važne delove u podzemnim instalacijama, izgrađivati specijalni tip naročito otpornih čelično-betonskih zgrada, i najzad, organizovati vrlo jaku daljnu i blisku PA odbranu. Međutim, s obzirom na to da je sadašnje baze i luke vrlo teško potpuno preinačiti, potrebno je računati i sa njihovim potpunim uništenjem, te se zbog toga već u miru moraju izvršiti sve potrebne pripreme. Tako se, kao što navodi pisac, dolazi do organizovanja i iskorišćavanja veštačkih luka, pokretnih pomorskih baza i snabdevanja na otvorenom moru, snabdevanja preko plaža, zaliva i malih luka, nazvano jednim imenom »kompleksom luka«. Pisac se naročito zalaže za pokretne pomorske baze, ali ipak navodi da velike pomorske sile treba da imaju za atomsku eru, sem pokretnih baza, i nekoliko velikih stalnih pomorskih baza vrlo udaljenih od dejstva neprijateljskih bombardera, snabdevenih podzemnim uređajima za što veći broj delatnosti i osiguranih vrlo jakom PA odbranom. Iskrcavanja u poslednjem ratu pokazala su da se u slučaju nedostataka velikih uređenih luka velika količina materijala može ipak transportovati i preko »kompleksa luka«. Međutim, da bi u datom slučaju ovaj »kompleks luka« mogao poslužiti svojoj svrsi, potrebno je još za vreme mira izvršiti određene pripreme, a naročito obezbediti dobre spojeve sa komunikacijama koje vode u unutrašnjost zemlje, železničkim prugama i putevima. Nedostatak lučkih uređaja moći će se nadoknaditi specijalnim sredstvima za iskrcavanje kao što su: specijalni kamioni-amfibije, naročiti šalani, ploveći kečjovi, helikopterske dizalice itd. (Helikopterska dizalica *Hughes XH17*, s jednim rotorom prečnika 41 m, ima kapacitet od 12 tona korisnog tereta.) Jasno je da kapacitet »kompleksa luka« zavisi od uslova rada, naročito od vremenskih prilika.

Po pitanju amfibiskih operacija u atomsko doba, pisac smatra da više ne može biti ni pomena o amfibiskim operacijama velikih razmera, koncentrisanih na relativno malom prostoru, kakvih je bilo u prošlom ratu. Međutim, s obzirom na to da je ipak potrebno realizovati kon-

centraciju sredstava koje treba staviti u dejstvo radi osvajanja neprijateljskih objekata, a sve to uz potrebno rasturanje snaga zbog atomske opasnosti, pisac predlaže sledeće rešenje: ako i napadač ima atomsku bombu, on će moći da razori neprijateljsku odbranu mnogo efikasnije nego klasičnim oružjem i tako će u poslednjem trenutku moći da neutrališe niz međusobno više-manje udaljenih tačaka iskrcavanja. Pre početka samog iskrcavanja, helikopterima će se prebaciti veći broj komandosa radi napada ne samo na pozadinu odbrane, već i na unutrašnjost »napadnutog sektora«. Posle toga potrebno je što pre iskoristiti ovo neutralisanje neprijatelja i — u rasturenom poretku — zauzeti što više terena. Prema tome, amfibiska operacija sutrašnjice obuhvatila bi: a) fazu ukrcavanja i prevoza morem, sa rasturenim zonama ukrcavanja i ešeloniranim prevozom morem; b) fazu približavanja i napada na široku zonu neprijateljske obale, sa velikim brojem tačaka iskrcavanja. Pre svega toga, treba izvršiti napad padobrancima i helikopteristima, sa ciljem zauzimanja terena u dubini i neutralisanja protivnika. Udaljenost među brodovima pri iskrcavanju treba da bude jako povećana. Da bi se izbegla koncentracija materijala na plažama, redovno snabdevanje moći će da se obezbedi tek posle nekoliko dana, ali i to ne preko nekog centralnog mesta, već putem kapilarne mreže koja se pruža sa svih pogodnih tačaka obale. Hitno snabdevanje u početku operacije vršiće se vazdušnim putem, najverovatnije helikopterima.

Na kraju, pisac između ostalog donosi i sledeće zaključke:

— Konstrukcija i oblik broda treba prilagoditi boljoj protivatomske odbrani. PA odbranu broda treba i dalje usavršavati.

— Snabdevanje brodova na moru treba da postane pravilo.

— Sastavi ratnih brodova i konvoji moraću povremeno zauzimati i one formacije koje su prilagođene novoj opasnosti.

— Dosadašnju taktiku amfibijskog iskrcavanja, sa masovnom koncentracijom brodovlja, ljudstva i materijala na jednom mestu, treba izmeniti.

— Sav materijal i ostalo potrebno snabdevanje treba smestiti u dubokoj pozadini zemlje, u mnogobrojna rasturena

skladišta, a ne koncentrisana u nekoliko velikih operacijskih baza.

— Snabdevanje morem ne treba vršiti putem 5—6 jakih arterija, koje polaze iz velikih luka, već putem stotinu manjih brodova koji polaze iz malih luka, zaliva, uvala, plaža, a i velikih luka ako one još postoje.

— Treba se priviknuti na nepostojanje velikih luka i imati još za vreme mira, uz nekoliko stalnih baza sa jakom PA odbranom i ukopanim najvažnijim objektima, i izvestan broj pomorskih pokretnih baza.

— Treba svakako pokušati da se sačuva izvesna efikasnost stalnih pomorskih baza postavljanjem rasturenih objekata, izgradnjom zaklona i zgrada sa vrlo, velikom otpornošću i izdržljivošću na udar

i požar, uklanjajući iz baza postepeno sve što bi moglo biti katastrofalno posle bombardovanja.

— Potrebno je još za vreme mira pripremiti i organizovati plaže za prihvatanje snabdevanja.

I na kraju, pisac iznosi da je u prethodnim ratovima bilo potrebno 4—6 godina da se razbije životni potencijal neprijatelja i da se on baci na kolena. Ako bi se do istog rezultata došlo za nekoliko dana, nije isključeno da bi rat odmah prestao, ukoliko protivnik ne bi imao čvrstu volju i ne bi pribegao partizanskom ratu, protiv koga atomska eksplozija ne bi postigla nikakve rezultate.

J. G.

Gabriel Bonten: VAŽNOST KOMUNIKACIJA PRI VODENJU RATA¹⁾

Odmah na početku članka pisac podvlači da komunikacije igraju važnu ulogu ne samo u približavanju zemalja potrošača i zemalja proizvođača, već isto tako i u pripremi strategiskog ili taktičkog manevra.

Svaka zaraćena strana, nastavlja pisac dalje, nastoji da zaštiti svoje i poruši ili neutrališe protivničke komunikacije. Za manevar su od značaja dva osnovna elementa: pokret i veza. Zato su potrebne sigurne i mnogobrojne komunikacije, koje tehnički napredak razvija džinovskom brzinom, naročito posle Drugog svetskog rata, dajući im vitalno mesto u pripremi i vodenju rata.

Od svih ratnih pohoda, sa gledišta komunikacija, najinteresantniji i najpoučniji je, ističe pisac, pohod na Rusiju 1812 godine. Tom prilikom se pokazalo da su nužne veze armije sa zemljom na koju se naslanja.

Napoleonu je zadat prvi udar zbog nedovoljnih pomorskih komunikacija u borbi protiv Engleske koja je, stvarajući Imperiju, shvatila važnost pomorskih komunikacija prema onom poznatom načelu: »Ko drži more, drži ceo svet«. Napoleonov pohod na Egipat isto tako nije uspeo zbog nedostatka komunikacija. Iz istog razloga

on nije pošao na Englesku. Na Svetoj Jeleni Napoleon je jednom prilikom u očajanju uzviknuo: »Da sam bio gospodar na moru!«.

Pisac smatra da je Drugi svetski rat, zahvaljujući komunikacijama, poprimao nove forme borbe, a to su: rat radiotalasa, peta kolona, opasna psihološka dejstva koja ruše moral i ubijaju poverenje, a zatim partizanski način ratovanja koji protivniku ne da mira i nanosi mu teške gubitke. Suvozemna, pomorska i vazдушna sredstva sve jače snage, brzine i rejona dejstva, smanjuju dimenziju zemljine kugle. Dva suprotna tabora šalju preko okeana moćne armije.

SAD potpomažu iscrpljujuće materijalne bitke, koje su bile najteže u naše doba, a sigurno i u istoriji uopšte, a ove se vode na dva fronta koji su odvojeni od Američkog kontinenta po više hiljada kilometara. Hiljade lađa, aviona, stotine hiljada kamiona, sa izvanredno gustom železničkom mrežom, transportuju trupe i izbacuju ogromne količine materijala na sve frontove od Pacifika do Evrope. Tako je, naprimer, za manje od 3 meseca bilo prebačeno u Normandiju: više od 2 miliona ljudi, 3 miliona tona materijala i 400.000 vozila, što je odlučno uticalo na ishod rata.

Komunikacije Osovine su bile stavljenе na tešku probu: nemačka strategija je razbacala svoje snage od ledenih ruskih stepa do žarkih peščara Libije.

¹⁾ L'importance des communications dans la conduite de la guerre, par Gabriel Bonten, *Revue de défense nationale*, april 1955.

U podmorničkom ratu Hitler nije uspeo iako je upotrebio više od hiljadu podmornica protiv 2.200 savezničkih pomorskih konvoja. Saveznici su bili gospodari na moru i čvrsto su držali u svojim rukama kapije Gibraltara, Bizerte, Bosfora i Sueca, koje su im obezbedile slobodnu plovidbu. Više od sto miliona tona prelazi Atlantik. Engleska trgovačka flota, Ahilova peta Imperije, koncentriše dovoljno napora svuda gde je to potrebno. Saveznička bombardovanja komunikacija od početka 1943 godine izazivaju postepeno gušenje Nemačke, a kasnije, u januaru 1945 godine, u zadnjim trzajima ranjene zveri, i gušenje armijske grupe feldmaršala fon Rundšteta u džepu na Ardenima. Ruski, jugoslovenski i francuski partizani, prema starom izrazu Klauzevica, »gutaju komunikacije«. Tako je Hitlerovom konačnom porazu mnogo doprinelo i rušenje njegovih komunikacija.

Komunikacije su, po mišljenju pisca, izmenile i samo vođenje rata. Starešina, ma na kojoj lestvici ili ma na kom mestu sveta bio, nije više oštećen od svojih jedinica. Radio momentano prenosi njegovu misao na velika ostojanja, njegova naređenja potčinjenima, a traženja i izveštaje pretpostavljenima. On komanduje na vrlo širokom frontu (od Lenjingrada do Crnog Mora — više od 2.000 km), traži da stupe u akciju njegove rezerve, partizanske jedinice, vatrena podrška, oklopne jedinice, koje — potpomagane od moćne avijacije — u brzim operacijama prodiru duboko u neprijateljsku teritoriju, dok vazdušni put široko omogućuje snabdevanje partizanskih jedinica. U domenu strategije i taktike javljaju se kombinacije klasične koncepcije i upotrebe vazdušnih desanata u znaku brzine, snage, iznenađenja.

Nemci su prvi primenili vazdušni desant pri zauzeću Krita, u maju 1941, kada su upotrebili svoju Četvrtu vazdušnu flotu (700 transportnih aviona). Oni su ovu istu flotu upotreбили i za vreme bitke za Staljingrad. Tom prilikom su samo u toku oktobra 1942 prebacili na front 43.000 tona materijala, a sa fronta ka pozadini 51.000 ranjenika, 27.000 drugih lica i 3.500 tona materijala. Američka divizija *Wingate* bila je, marta 1944, prebačena vazdušnim putem sa mazgama, buldožerima i celokupnim materijalom u japansku pozadinu u Birmaniji, gde je presekla komunika-

cije između Mandaleja i Mickiana. Sledeće godine, isto u Birmaniji, bilo je prebačeno 60.000 ljudi XIV armije iz Arakana 400 km na sever, u cilju presretanja Japanske armije koja je ugrožavala Bengal i Kalkutu. U skoroj prošlosti, »vazdušni most« kod Berlina, ratovi u Koreji i Indokini, pokazali su važnost vazdušnih transporta.

Svi ovi primeri, zaključuje pisac, jasno pokazuju da su komunikacije vršile stalan uticaj na pripremu i vođenje rata. Iz ovih se primera vidi i sadašnji njihov značaj, a mogu se nazreti i posledice njihovog izvanrednog razvoja. Moderni čovek je savladao prostor; on svakog dana sve više smanjuje dimenzije zemljine kugle i povećava svoje polje dejstva. Radio, mreže električnih talasa, televizija i avijacija, pružiće još veće mogućnosti i učiniti veze još bržim. Tek nastaju Dakote, a već se govori o vazdušnim lađama koje prenose 150 tona, čiji je rejon dejstva čitava zemljina kugla. Peščana pustinja ili polarne ledene sante, koje su do juče bile bez interesa i života, sada postaju vazdušna uporišta, baze za napad ili izvor snabdevanja. Zapadna Evropa traži u Sahari ne samo potencijalna bogatstva, već isto tako i neophodnu dubinu za manevar svojih armija. Arktički kontinent, koji je dosada imao samo naučni interes, poprima veliki strategijski značaj, bilo ofanzivni, pošto je postavljen na luku velikog obruča koji spaja industrijske oblasti severne hemisfere, bilo defanzivni, pošto omogućuje postavljanje radarskih stanica.

Na ovim velikim prostorima, u takvoj razmeri koju će imati budući sukob, vladanje komunikacijama postaje odlučujući strategijski faktor. Otuda odlučan značaj baza koje su svuda po svetu posejane duž komunikacijskih linija. One treba da obezbede slobodnu upotrebu tih linija, tj. da služe i kao baze i kao veze. Za održavanje komunikacijskih linija i baza potrebna su mnogobrojna suvozemna, pomorska i vazdušna transportna sredstva. SAD šire mrežu baza na Antilima, Arktiku, Srednjem Istoku, Sredozemlju, Zapadnoj Evropi i Dalekom Istoku. Na taj način ekonomsko-diplomatska akcija dobija sve više važnosti koju nikada ranije nije imala.

Potrebno je, po mišljenju pisca, da i srednje zemlje povećaju svoje baze i transportna sredstva da bi zadovoljile ogromne potrebe svojih armija a, pored toga, i ekonomski zahtev zemlje. U toku

jednog budućeg sukoba neće biti dovoljni samo nacionalni izvori. Biće potrebno da se uveze velika količina sirovina, pogonskog goriva i ratnog materijala.

Transportna sredstva, koja prenose ljude i materijal za vođenje rata, biće branjena ili napadana isto kao i operacijske zone i ostala teritorija. Zbog toga se traže sredstva sa većom izdržljivošću i samostalnošću. U vezi s tim preporučljivo je da se prave samostalnija transportna sredstva kako bi se omogućilo da ratne jedinice što duže samostalno izdrže. Isto tako, ta sredstva treba da što manje zavise od drugih uređaja koji postoje na dan »D«. Tu bi došli: brodovi koji mogu pristati na otvoreni obali, avioni koji mogu da se dižu i spuštaju bez ogromnih betonskih poletno-sletnih staza, vozila »za svaki teren«, itd.

Pošto su nova naučna dostignuća: atomska i hidrogenska bomba, bombarderi sa dugim akcionim radijusom, avioni i bombe kojima se upravlja putem radiotalasa, povećali rušilački rizik, treba primeniti decentralizaciju umesto centralizacije, težiti da se više radi pod zemljom nego nad njom, smanjujući komunikacijske linije koje su ugrađene na tlu i, uopšte uzet, razmotriti problem baza i transportnih sredstava u sutrašnjem ratu.

Sami Amerikanci ne veruju da će atomski napadi dovesti do neposredne odluke rata, pa problem komunikacija dobija još veći značaj, naročito u vezi sa mogućnostima koje daje nuklearna energija. Prema njihovom mišljenju, poslednja faza rata imaće pomorsko-vazdušni, a potom karakter borbe na kopnu.

*

Na ekonomskom planu, racionalno korišćenje komunikacija i postojećih uređaja navodi na to da ova sredstva još u doba mira treba prilagoditi ratnim potrebama — pripremiti njihovu mobilizaciju i uključenje u opšti ratni napor. Transporti i veze na kopnu, vodi i u vazduhu ne mogu se posmatrati odvojeno. Pisac je mišljenja da njima treba rukovoditi iz jednog centra, jer se jedino na taj način ona mogu do maksimuma pravilno iskoristiti. Mobilizacija se neće moći izvesti bez velikih smetnji ako ovaj centralni organ nije pripremio detaljne, precizne i potpune planove u svim mogućim varijantama. Sem toga, mreža svih vrsta

saobraćaja i veza treba da se blagovremeno pripremi u cilju izvršenja namenjenih zadataka. Uz ovo treba dobro proučiti i preduzeti odgovarajuće mere da bi se parirala dejstva neprijateljske avijacije i sabotaze razne vrste.

Tu, kako kaže pisac, leži jedan od krupnih problema rata. Ukrčna i iskrčna pristaništa, vazduhoplovne baze, ranžirne stanice, razni saobraćajni objekti, veliki komunikacijski čvorovi, skladišta materijala i goriva, biće u jednom sukobu vrlo pogodna meta ne samo za avijaciju, atomsku i oružja sa kojima se upravlja pomoću radiotalasa, već i za padobrance i partizane. Prema tome, treba predvideti i organizovati zaštitu ovih zona i osetljivih tačaka kao: odbranu na zemlji, radarske stanice, PAO, lovačku avijaciju, podzemne uređaje, skladišta pogonskog goriva itd.

Pogonsko gorivo, po mišljenju pisca, dobija poseban značaj u modernom ratu. Ono predstavlja jedan od osnovnih elemenata moderne strategije. Zbog toga su oblasti sa petrolejskim izvorima (kao, na primer, Srednji Istok) uzrok rivalstvu između velikih sila. Bez njega najbolje zamišljeni plan manevra ima vrednost samo vežbe na papiru. Čemu bi služile hiljade brodova, tenkova i aviona i stotine hiljada kamiona ako ne bi bilo pogonskog goriva? Treba, dakle, naći pogonsko gorivo, transportovati ga, smestiti i obezbediti. Ovo je najvažnije pitanje koje dominira nad svim ostalim.

Pisac smatra da rat komunikacija čini sastavni deo, bitke. Pojam fronta i pozadine nema više svog osnova. Rat se vodi svuda. Napad na jednu armiju ne ograničava se samo na bitačni front. Jedna vojska se može tući svuda, a naročito na komunikacijskim i snabdevačkim linijama. Jedna armija ne sme dozvoliti da se otseče od izvora iz kojih dobija efektivne i sredstva za život i borbu. Ako je jedna tenkovska divizija sposobna da se, snagom svojih sredstava, probije 50 km u protivnički raspored za jedan dan, ona je istovremeno izložena riziku da bude potpuno zaustavljena od šačice partizana koji joj mogu preseći snabdevanje pogonskim gorivom. Nikada mogućnosti pokretnog rata nisu bile tako velike, a iznenađenje i udar tako brzi, kao danas. S druge strane, nikada ranije trupe nisu bile izložene tako velikom riziku kao sada. Zaštita njihove »pupčane vrpce«, njihove pozadine

i komunikacija — što predstavlja veliku brigu za starešine svih stepena — jedan je od glavnih ciljeva koje treba postići. Više se stvarno radi o paraliziranju nego o uništenju protivnika. Tukući i lomeći njegovo vojište i presecajući mu komunikacije, onemogućiće mu se prijem pojačanja i snabdevanja. Postoji manevar komunikacija (usko vezan sa manevrom jedinica), u kome avijacija igra glavnu ulogu. U pozadini borbene zone, takozvana »zona komunikacija«, koja ima svoju posebnu komandu, obraća naročitu pažnju na mrežu komunikacija na zemlji. Za održavanje ovih komunikacija biće otsada neophodno da se raspolaze sa sve više inženjerije, snabdevene moćnim sredstvima. Kao što su nekad bila utvrđena mesta, tako su sada izvesni delovi ove mreže postali prvorazredni ciljevi za napad. Pri brzom i dubokom dejstvu tenkovskih jedinica, veliki pokreti na terenu su manje značajni nego jedan dobro postavljen putni čvor, most na nekom spoju ili prepreka koja čini zapušać na pravcu glavnog udara.

Po mišljenju pisca, ratna veština postaje tako stvar komunikacija i organizacije, gde je rukovođenje sredstvima isto tako važno kao i rukovođenje trupama. Složenost problema koje treba rešiti izazvala je u toku Drugog svetskog rata stvaranje jedne nove grane vojne veštine — logistike³⁾. Kad se uporedi Prvi i Drugi svetski rat, onda se vidi da je tonaža snabdevanja prešla od 1 na 6, motornih vozila od 1 na 58, pogonskog goriva od 1 na 43, municije od 1 na 4. Iz ovog proističe potreba za jednim sposobnim or-

ganom koji ima sva potrebna sredstva i kvalifikovano osoblje. Već sto ljudi rade za jednog borca, a štab pomoćnika komandanta za logistiku jednog tenkovskog korpusa ima 80 oficira. Nema sumnje da će procenat stručnjaka, tj. broj specijalista za logistiku i inženjera rasti po štabovima. Pored toga, sve više će biti neophodno da starešine raspolazu solidnijim tehničkim znanjima, što će im omogućiti da svojim saradnicima pravilno postavljaju probleme koje treba rešiti i da pravilno shvate mišljenja i predloge koje im ovi budu dali.

Za pobjedu treba prikupiti dovoljno snaga, sa njima vršiti pokrete i manevre, snabdevati ih i obavještavati. Ništa od ovoga ne može se uraditi bez komunikacija. Napoleon je shvatio ovaj problem i našao je njegovo rešenje za svoju epohu. Industrijska revolucija XIX veka mnogo je uvećala kapacitet i brzinu komunikacija koje su preobrazile fizionomiju bitke. Počev sa Drugim svetskim ratom, radio i druga moderna sredstva revolucionišu klasične metode i otvaraju bezgranične perspektive komunikacijama, za čiju se zaštitu postavlja težak problem pred jednu armiju, zemlju ili grupu nacija. Njihova je zaštita važna kako za vodenje rata, tako i za život stanovništva.

Možda će već sutra, završava pisac ovaj članak, više nego ranije, strategijski ili taktički manevar opravdati reči drugog vojnog kritičara: »Rat je pre svega stvar komunikacija: pobiće onaj ko bude bolji«.

J. Z.

Dr R. A. Preston: VOJNE ŠKOLE U NEKIM ZEMLJAMA¹⁾

Članak, ustvari, predstavlja predavanje koje je pisac održao pitomcima u vojnom koledžu u Kanadi. U njemu on ukratko iznosi istorijski razvoj, uslove za prijem i

¹⁾ Academies and Culture in Cadet Colleges, by Dr R. A. Preston, *The Army Quarterly*, april 1955.

²⁾ Pojam logistike obuhvata sve što se tiče snabdevanja svim sredstvima za život i borbu, rukovođenje svim vrstama komunikacija i transportnim sredstvima, rukovođenje svim službama i sve što je sa ovim u vezi. — J. Z.

nastavne programe pojedinih važnijih škola Francuske, SAD, Engleske i Sovjetskog Saveza. Pošto je pitanje školstva uvek aktuelno i od velike važnosti, smatramo da će izneti podaci biti od interesa za čitaoce.

*

Pisac počinje napomenom da je prema Lidel Hartu, dvadesetih godina ovog veka, a naročito ranije, bilo prilično rasprostranjeno mišljenje da u vojne škole treba slati »samo one mladiće kojima su u građanstvu zatvoreni svi putevi«. Stoga su na

fakultete i u trgovine upućivani inteligentniji mladići, a ostatak u »crkvu i armiju«. Ponegde čak i danas postoji uverenje da služba u oružanim snagama ne zahteva naročitu inteligenciju, pa čak kao da je ova na smetnji. Stoga nije nimalo iznenađujuće, ističe pisac, što pojedini građani čak i danas imaju nakaradno mišljenje o vojnim školama. Oni smatraju da se čitava nastava svodi na »dril« i ne mogu da pretpostave da se u vojnim školama mnogo uči i da se stiče ne samo solidno vojničko, već i tehničko, političko i društveno obrazovanje.

U XVI veku, kada se prvi put javila moderna armija, obuka oficira je u većini slučajeva bila neorganizovana. U armiju su stupali mlađi sinovi plemićkih porodica, kao »džentlemani-dobrovoljci«, bez plate, kako bi stekli potrebno iskustvo. Ali oni su bili razmaženi i nedisciplinovani i nisu hteli da rade na svom usavršavanju.

Krajem XVII veka ministar rata Luja XIV, od *kadeta* (reč kadet odnosi se na najmlađe sinove plemićkih porodica) koji su služili po pukovima, formirao je čete, sa težnjom da steknu vojničko obrazovanje. Ali taj pokušaj nije uspeo, jer je komandovanje takvim četama bilo jako otežano. Stoga su one 1692 bile rasformirane; takođe je propao i drugi pokušaj od 1726 do 1738.

Mlađi plemići su voleli privilegije koje su im pripadale kao oficirima, ali ne i učenje i izučavanje vojne nauke. Da bi se slomio njihov otpor, sredinom XVIII veka bila je formirana neka vrsta vojnog internata, ali ne za plemiće, već za ratnu siročad. Plemići, uvidevši da su odbačeni, postepeno su se i u sve većem broju prilagođavali traženim zahtevima i u roku od 25 godina pomenuti internat je bio pretvoren u vojnu školu (*École militaire*) za prinčeve. Nastavni program ove škole pretežno je bio nevojni; izučavali su se ovi predmeti: gramatika, aritmetika, geometrija, crtanje, istorija, geografija, nemački jezik, mačevanje, fortifikacija i vojni zakon.

Još na početku Francuske buržoaske revolucije *École militaire* je bila uknuta i na mesto nje formirana *École de Mars*. Međutim, ni ova škola nije bila duga veka — ukinuta je 1794 i umesto nje formirana je *École centrale des travaux publics* (Centralna škola za javne radove).

Do 1802 Napoleon je uvideo da je potrebno formiranje škole za pešadijske i ko-

njičke oficire. Tako je on formirao *École spéciale militaire* i *Fontainebleau*, od koje je kasnije postao čuveni vojni koledž u Sen Siru blizu Versaja.

Francuski vojni koledži, u toku 19 veka, imali su, po mišljenju pisca, svoje padove i uspone. Ali, blagodareći sledećim faktorima oni su sve do danas zadržali renome koledža: prijem je na bazi vrlo jakog konkursa a naporno učenje je postalo tradicionalno. Francuska ima prilično jaku vojnu tradiciju, zbog čega se veliki broj mladića javlja za vojne škole; u državnu službu stupa se skoro redovno posle završenih vojnih škola; regrutovanjem u armiju dolaze mladići iz svih društvenih klasa, što povoljno utiče na opšti nivo obrazovanja.

Posle završenog ispita zrelosti u srednjim školama, kandidati koji ispunjavaju određene uslove za stupanje u vojne škole pripremaju se za prijemni ispit. Period tih priprema traje obično 2 do 3 godine. Ukoliko je mladić izrazito sposoban, on može položiti prijemni ispit za Sen Sir i posle pripreme od godinu dana, ali je potrebno prosečno 2 godine, a za Politehničku školu 3. Ispiti za obe škole traju 35 časova. Uopšte uzev, prijemni ispiti su veoma teški i od kandidata se traži solidno znanje. U 1951 godini, od ukupnog broja koji je konkurisao za Politehničku školu, primljeno je svega 14,5%, a za Sen Sir 58%. Pre rata je taj procenat varirao između 25 i 33.

Politehnička škola je tehnička škola u kojoj se pitomci pripremaju za izvođenje tehničkih radova u građanstvu i armiji i u toku školovanja oni podležu potpunoj vojnoj disciplini. Pisac se ne slaže sa isticanjem Francuza da je Politehnička škola »*absolument originale et sans doute unique au monde*« (apsolutno originalna i jedinstvena na svetu) jer, kako ističe, postoje i druge škole ustrojene po ugledu na nju. Posle završenog školovanja oni sa najboljim uspehom odaju se naučnom radu, nešto slabiji od njih dobijaju službe u građanstvu, a preostali stupaju u sva tri vida oružanih snaga, stim što prethodno svršavaju specijalne dvogodišnje tehničke škole, posle čega postaju tehnički oficiri odabranog roda vojske — službe.

U Sen Siru slušaoci se obučavaju po rodovima vojske — pešadija, konjica i tenkovi, inženjerija, veza, transportna služba i služba materijalnog snabdevanja. Nastavno gradivo se deli u tri dela — vojnu obuku, opštu kulturu i telesno vaspis-

tanje. Opšta kultura ima za cilj da od oficira stvori rukovodioca, vaspitača i instruktora.

Posle dve godine provedenih u Sen Siru, mladi oficir nastavlja školovanje u *Školi aplikacije* (traje godinu dana) roda službe koji je izabrao. Ni ovde se ne zanemaruje njegovo kulturno uzdizanje; on i dalje sluša predavanja iz vojne istorije, »geopolitike«, ekonomskih nauka, sociologije, pedagogije i stranih jezika; dakle, sve predmete koje je imao i u Sen Siru.

Pomorska škola (*L'Ecole Navale*). I ovde se polaže prijemni ispit, za koji se ističe da je isto toliko težak kao i kod Politehničke škole. Među nastavnim osobljem ima i priličan broj profesora univerziteta.

Škole Sjedinjenih Američkih Država. — Pisac napominje da je Vojna akademija *West Point* osnovana 1802. Još od samog početka nije joj se posvećivala odgovarajuća pažnja, te je 1812 ostala samo sa jednim jedinim pitomcem. Te iste godine, na zahtev Kongresa, broj pitomaca je bio povećan na 260; za nastavu je predviđeno 8 profesora, i to za francuski jezik, crtanje, prirodnu i eksperimentalnu filozofiju, matematiku i tehniku. Ali i pored ovih mera, stanje u akademiji, u kojoj je i dalje ostao stari upravnik, nije se bitno promenilo. Jedina njegova dobra strana bila je u tome što je on lično bio dobar »egzercir majstor«, ali ipak disciplina nije bila na poželjnoj visini. On se nije pridržavao uslova za prijem, predviđenih od strane Kongresa, zbog čega se dešavalo da je bilo pitomaca starih od 11 pa sve do 32 godine, pa čak i oženjenih.

Stanje Akademije se bitno poboljšalo 1817, kada je bio određen novi upravnik. On je ubrzo pretvorio Akademiju u veoma ozbiljnu tehničku školu, prvu te vrste u SAD, po ugledu na francusku Politehničku školu. Akademija je ubrzo posle njegovog dolaska bila priznata za vodeću školsku ustanovu. Danas se tom upravniku priznaje da je postavio osnovne pedagoške principe škole. Kasnije se nastava u Akademiji neoprekidno usavršavala.

Akademija *West Point*, baš zbog svog prilično visokog naučnog nivoa, znatno je doprinela u izgradnji SAD, a naročito železničkih pruga. U vezi sa tim nivoom, pisac ističe da članovi Kongresa imaju u većini slučajeva odlučujuću reč u pogledu prijema pitomaca. Ali, pošto kandidat mo-

ra prethodno da položi prijemni ispit, članovi Kongresa, kada preporuče nekoga, obično su veoma obazrivi i vode računa o potrebi da kandidat bude većih intelektualnih sposobnosti. Zbog toga se na kraju prve godine, zbog slabih rezultata, jedna petina slušalaca otpušta. Čak i na kraju školovanja ne dobijaju svi pitomci diplomu. Postignuti uspeh utiče na rang-listu, a uzima se u obzir čitav niz godina posle završenog školovanja.

Neposredno pre građanskog rata, školovanje je produženo od 4 na 5 godina, kako bi se omogućilo da se u nastavni program uvedu novi predmeti: engleska književnost, istorija, etika i logika. Ovo je bilo učinjeno zbog opšteg mišljenja da su oficiri bili ispod prosečnog nivoa u poznavanju navedenih predmeta i da su u obavljanju službene prepiske imali »siromašan stil«. Pisac smatra da jezik službene prepiske nije ni danas na potrebnoj visini.

Nastavni program predviđa, pored ostalog, i nekoliko grana umetnosti i nauka, i strane jezike — u takvom obimu da posle završenog školovanja stečeno znanje može poslužiti kao solidna osnova za dalji rad. Na kursevima iz ovih predmeta ne postoji izbor, izuzev za strane jezike, gde pitomac ima pravo da bira jedan od pet jezika.

Jedna od bitnih odlika *West Point-a* je u tome što se klase, radi izvođenja što uspešnije nastave, dele na odeljenja od po 15 do 20 pitomaca i što se oni posle svakog meseca, na osnovu postignutih rezultata, prebacuju iz jednog i drugo odeljenje, tj. iz slabijeg u bolje i obratno. Razume se, pitomci najslabijeg odeljenja ipak moraju da postignu potreban minimum.

Američka pomorska akademija (*Naval Academy*) osnovana je 1845. U njoj školovanje traje 4 godine. Nastava se izvodi po odeljenjima, kao i u *West Point-u*; izvode je profesori sa raznih univerziteta, stim što im je omogućeno da se i dalje bave naučnim radom.

Britanske vojne škole. — Vojna akademija (*Royal Military Academy*), u Vulviču, osnovana je 1741 (10 godina pre prve francuske vojne škole). To je prva tehnička škola u Engleskoj. Pisac ističe da je njena naučna reputacija bila veoma visoka.

Druga britanska vojna škola, Vojni koledž (*Royal Military College*), u Sanderstu,

osnovana je 1802, dakle iste godine kada i *West Point*. U prvoj polovini 19. veka u školu su primani dečaci od 13 godina pa naviše, posle položenog prijemnog ispita; kasnije je taj broj godina povećan na 16.

Posle Prvog svetskog rata, nastavljajući pisac, uvidelo se da nivo koledža nije na potrebnj visini i da bi trebalo nešto preduzeti. 1930 godine isticano je da program »umrtvljuje intelekt dečaka«. Međutim, postojala je i jedna objektivna teškoća; naime, u školu su stupali i intelektualno slabije razvijeni đaci. Stoga je posle svršetka Drugog svetskog rata od obeju pomenutih škola formirana jedna — Vojna akademija — u Sanderstu (Royal Military Academy). Nastavno osoblje je pretežno sa Oksfordskog i Kembričkog univerziteta. Iz materijalnih razloga školovanje je ograničeno na 18 meseci, što je u svakom slučaju nedovoljno, pošto polovina programa pada na predmete opšteg obrazovanja. Uprava škole predlaže da školovanje traje dve godine.

Treći britanski vojni koledž je Naučni vojni koledž (*Royal Military College of Science*). Tu je nastava na visokom nivou. Jedna od osnovnih teškoća je u tome što se ne javlja onoliko mladića koliko je armiji godišnje potrebno tehničkih oficira. Da bi se ovaj problem koliko-toliko rešio, formirana je škola na nešto nižem nivou, u koju se primaju mladići od 16 do 18 godina.

U svom daljem izlaganju pisac iznosi paralelu između škola u Engleskoj s jedne, i škola u Francuskoj i SAD, s druge strane. Za akademiju u Sanderstu ne javlja se veliki broj mladića, te prema tome ne postoji ni odgovarajući izbor. Dok u Francuskoj najtalentovaniji mladići odlaze u Politehničku školu, od kojih izvestan broj po završenom školovanju stupa u armiju i Pomorsku školu, dotle je u Engleskoj obratan slučaj — najsposobniji odlaze na fakultete, a potom u građanske profesije.

Vojne škole Sovjetskog Saveza. — Pisac tu odmah ističe da bi želeo da nešto više kaže o sovjetskim vojnim školama, ali da to nije u stanju jer raspolaže veoma oskudnim podacima. Ako bi se moglo suditi po utisku koji pitomci ostavljaju na prvomajskim paradama, koje se svake godine održavaju u Moskvi, naglašava pisac, onda bi se sa sigurnošću

moglo tvrditi da su sovjetske vojne škole na visokom nivou. U Sovjetskom Savezu ima 15 vojnih oblasti i svaka od njih ima pešadisku školu, a ponekad i škole drugih rodova vojske. U vojne škole stupaju mladići od 17 do 21 godine starosti, bilo neposredno posle završenog odgovarajućeg razreda srednje škole, i to sa odličnim uspehom, ili posle provedene 1 do 3 godine u Sovjetskoj armiji. U pešadiskim školama u prvoj i drugoj nastavnoj godini pitomci uče matematiku, fiziku, hemiju, nemački i ruski jezik i literaturu, političke nauke, istoriju i vojne predmete; u trećoj godini uče taktiku i izvide praktične vežbe.

Pisac pominje izjavu nekog američkog oficira koji je tvrdio da je nivo opšteg obrazovanja sovjetskog mlađeg oficira znatno niži od nivoa američkog oficira sa svršenom *West Point*. Ali, pisac ne deli to mišljenje i kao potvrdu navodi da se za sovjetske vojne škole javlja deset puta veći broj mladića od stvarno potrebnog, što znači da je konkurencija veoma jaka, čak i jača nego što je u Francuskoj za Politehničku školu. Stoga on smatra da je intelektualni nivo pitomaca na visokom stupnju.

Pisac naročito podvlači da se nastava u sovjetskim školama, uzeto u celini, zasniva na »čvrstini u politici i elastičnosti u vojnoj obuci«. Dalje, da je vojna nastava na visokom teoriskom nivou vidi se i po tome što u najvišoj vojnoj školi, u kojoj se obučavaju komandanti velikih formacija, predaju čuveni naučnici sa fakulteta i što ona ima veoma bogatu i raznovrsnu biblioteku sa preko milion knjiga na raznim jezicima.

*

Posle kratkog izlaganja o istoriskom razvoju i sadašnjoj strukturi izvesnog broja vojnih škola u nekim zemljama, pisac izvlači neke zaključke koji bi mogli da budu od koristi pitomcima kojima je održao predavanje.

Najpre ukazuje na neke opšte postavke na kojima zasniva svoje zaključke. Prvo. »velike vođe« u vojnoj istoriji redovno su bile obrazovani ljudi, iako neke od njih nisu stekle svoje obrazovanje na uobičajen način, putem redovnog školovanja. Drugo, danas opšte i stručno obrazovanje dobija svoj puni značaj i stoga je neop-

hodno da svaki oficir raspolaže solidnim naučnim i tehničkim znanjem. Treće, da bi uspeh na izučavanju vojnih predmeta bio što veći, potrebno je izučavati i predmete opšteg obrazovanja. Četvrto, starešinski kadar stalnog sastava, koji u ratu komanduje oružanim snagama, mora da ima bar isti nivo prosečnog opšteg obrazovanja kao i građani kojima komanduje. Očigledno je da se sistem vojnog školovanja ne može presaditi iz jedne zemlje u drugu. Ovo stoga što postoje bitne razlike između pojedinih zemalja, kao, na primer, u strukturi društvenog uređenja, vojnoj tradiciji, konkretnim potrebama itd.

Moglo bi se reći da pitomci vojnih škola stiču svoje obrazovanje u vojnoj sredini koja nije za tu svrhu najidealnija, jer nema onu atmosferu koja vlada na univerzitetu gde ima više vremena za razmišljanje. Pisac navodi da je imao prilike

da vidi kako pojedini pitomci radije čiste čizme ceo jedan sat, umesto da ih očiste za tri minuta, a ostatak od 57 minuta da iskoriste za učenje. Niko ne tvrdi da bi to bilo najcelishodnije. Ali i te slučajeve treba razumeti. Kazna zbog neočišćenih čizama sledi neposredno, dok završni ispiti dolaze do izražaja mnogo kasnije.

Mnogi ističu da u vojničkim školama postoji sukob između težnje da obrazovanje bude na akademskom nivou i vojničkog života sa svim svojim odlikama i atributima. Ali, mlad čovek sa smislom za praktičan rad, rešava sve brzo i na zadovoljavajući način. Uopšte uzev, takav čovek može postići za isto vreme bolje rezultate na svom vojnom obrazovanju od onoga ko te kvalitete nema.

T. L.